

Kína különleges övezetei

1. Bevezető

Kína 1979-ben négy tartományát nyilvánította különleges gazdasági övezetté. A különleges jogosítványokkal felruházott területek, települések, térségek szerepe Kínában – hasonlóan a világ más területeihez – nem példa nélküli, a korábbi történeti korokban is alkalmazott eszközként jelent meg a kereskedelmi kapcsolatok folyamatos biztosítása, a versenyképesség fokozása, a modernizáció, az elmaradt területek felzárkóztatása, valamint a regionális különbségek mérséklése érdekében. Jelen tanulmány a kínai külkereskedelmi kapcsolatok rövid áttekintése mellett a különleges gazdasági övezetek jelentőségének vázlatos bemutatására vállalkozik.

A cikket Kocsis Mihály tanár úr tiszteletére szeretném ajánlani, akinek példája számomra talán mindenkinél jobban mutatja, milyen fontos a tudományos kutatás szigorú etikai normáknak megfelelő, komoly művelése.

2. Előzmények, párhuzamok

A gazdaságtörténetet vizsgálva a különféle gazdasági szabályozások, korlátozások intézményesülésével az engedmények, kedvezmények, jogok, kiváltságok megjelenése szinte párhuzamosan történik az egyes közösségekben, társadalmakban. E jelenségek logikája, hogy a korlátozások alól lehetnek kivételek, amelyekre a normák, szankciók nem, vagy csak részben vonatkoznak. A különleges státusz azonban csak akkor maradhat fenn hosszabb távon, ha a korlátozások által érintett terület elismeri, eltűri, vagy adott esetben éppen biztosítja, hogy a másik területen más szabályok, más normák szerint történjen a dolgok, másrészt pedig lehetővé teszi az átjárhatóságot, ha úgy tetszik, megadja/meghagyja a lehetőséget, nem zárja be a kiskaput. Az esetek többségében a gyakorlati példák azt mutatják, hogy az ilyen szituációk akkor tarthatók fent hosszabb távon, ha win-win szituációról beszélünk, tehát az érintett felek profitálnak az adott helyzetből és érdekeltek a helyzet további fenntartásában. Ha ezek az érdekek sérülnek, az erősebb szereplő kísérletet tehet (és az esetek többségében tesz is) az innentől kezdve már inkább negatív anomáliának tekinthető szituáció felszámolására.

A többé-kevésbé zárt, alapvetően az erős fenntarthatóság kihívásaival szembesülő társadalmak, közösségek jelentős részét a modern kor egyre intenzívebben globalizálódó gazdasági, társadalmi folyamatai alapvetően eltűntették. A korábbi történeti korokban az egyes területek földrajzi és természeti jellegzetességei, adottságai határozták meg döntően, hogy az egyes közösségek létre tudtak-e hozni hosszabb távon is működő gazdasági-társadalmi rendszereket. Az egyes folyamatok logikája alapvetően napjainkban sem változott meg, a különbség leginkább abban nyilvánul meg, hogy a korábban hangsúlyosabb környezeti, földrajzi dimenziók mellett egyre erőteljesebben jelenik meg a gazdasági kihívások köre és a folyamatos versenyképesség biztosítása. (Zádori, 2008, Barakonyi-Zádori, 2016)

A fenti folyamatokra szemléletes európai példa a Brit Csatorna-szigetek különleges, koronagyarmat-státuszából fakadó helyzete, amely az Egyesült Királyság és a szigetek 1204 óta fennálló sajátos viszonyrendszerére vezethető vissza, ahol mindkét fél profitál a különleges státuszszabályok által fenntartott helyzetből. Az elmúlt több mint 800 év egy olyan folyamatos és sikeres adaptáció története, ahol a szigetek sikeresen tudnak alkalmazkodni azokhoz a gazdasági változásokhoz, amelyek befolyásolására, alakítására komoly ráhatásuk nincsen, ugyanakkor sajátos helyzetükből fakadóan időről-időre képesek olyan termékek és szolgáltatások biztosítására, amely a külvilág számára érdekesek. A különféle történeti korokban más és más gazdasági tevékenységek biztosítják a szigetlakók jólétét és jóllétét, legyen szó gyapjútermékek előállításáról, hajóépítésről, kalózkodásról és csempészetéről, virág- és zöldségtermelésről vagy idegenforgalomról, és végül, a II. világháborút követő évektől a pénzügyi szolgáltatások kibontakozásáról. (Zádori, 2010)

A fenti folyamatok lényegében tértől és időtől függetlenül az emberi társadalmakban, közösségekben megfigyelhető jelenségként segíthetik elő, vagy éppen korlátozzák a kereskedelmi tevékenységeket és a gazdasági fejlődést. E jelenségek, hasonlóan a világ más területeihez, Kína esetében is szemléletesen nyomon követhetők. A következőkben Kína e múltbeli és jelenbeli kereskedelmi jellegzetességeit mutatja be a tanulmány.

3. Kína (kül)kereskedelmi sajátosságai

Kína korai kereskedelmét a külkereskedelem kevésbé határozta meg, a már ekkor jelentős területtel és erőforrásokkal rendelkező ország alapvetően önellátó volt, a külkereskedelem hosszú időn keresztül szinte kizárólag ritka, nem köznapi használatra szánt termékek, luxuscikkek kereskedelmét jelentette. Érdekes adalék, hogy Kína belső kereskedelmét, illetve különösen külkereskedelmét nem kínai kereskedők bonyolították, a kereskedelem a kínai történelem folyamán hosszú időn keresztül egyfajta idegen jelenség maradt, legalábbis a tradicionális társadalmi értékrend szempontjából (Ecsedy, 1979). Ez a kereskedelem azonban, ahogyan Ecsedy Ildikó is többször visszatér erre idézett könyvében, nem a mai értelemben vett igazi külkereskedelem, hanem sokkal inkább az ország hivatalnokrendszere által erősen szabályozott keretek között működő, erősen hullámzó, az idegenekkel folytatott kényszertranzakciók és diplomáciai jellegű kölcsönös ajándékozások sora egy önellátásra törekvő gazdaságban, amely döntően luxuscikkek kiáramlását jelenti, míg az elsősorban vándorkereskedők által lebonyolított belső kereskedelem az önállást hivatott kiegészíteni a helyi közösségekben.

A külkereskedelem elsősorban az ország határvidékein, a kormányzat által kijelölt piachelyeken bonyolódik, az idegenek nagyobb tömegű beáramlása az országba nem jellemző, az árucikkek pedig közvetítő kereskedők során jutnak el a Selyem-útnak nevezett úthálózaton keresztül a nyugati világba. Az eltérő intenzitással működő „kezdetleges” kereskedelem tehát hosszabb időn keresztül fennmarad, és az évszázadok óta ebben a formában működő rendszerbe csöppennek be egy jelentősebb kihagyás után az 1500-as években az európai nemzetek képviselői, akik a korábbi szárazföldi utak összeomlását követően a tenger felől közelítve, egészen más típusú logikával kívánnak bekapcsolódni e hatalmas ország gazdasági folyamataiba, próbálják kikényszeríteni az európai értelemben vett kereskedelmet és igyekeznek tartósan megvetni a lábukat a területen.

Elsőként a portugálok érnek el komoly sikereket, elfoglalva a mai Makaó szigetét 1557-ben Dél-Kínában, majd az 1685-től megindul a kereskedelem a külföldiekkel. A talán legintenzívebb jelenlét angoloké, a Brit Kelet-Indiai Társaság elsőként létesít kereskedelmi lerakatot az 1600-as évek végén Kantonban (Guangzhou). A kínai kormányzat 1760-ban a kereskedelmi kapcsolatok korlátozását kezdeményezi és Makaón kívül gyakorlatilag Kanton marad az egyetlen kikötő, ahol a külkereskedelemre a szigorú szabályokat betartva lehetőség nyílik. A kereskedelmi hajóknak először Makaóban ki kell kötniük, majd felvenni a kínai kormányzat engedélyével rendelkező kalauzt, aki a Gyöngy folyón történő felhajózásra engedélyt kapott hajókat a Kanton városától 20 kilométerre keletre található Whampoa szigetére irányítja, ahol az áruk kirakása, illetve az árucseré ténylegesen megtörténik. Az ebben a formában engedélyezett kereskedelem azonban nem jelenti a kereskedők Kantonban történő megtelepedésének engedélyezését: az európai kereskedők kizárólag a kereskedelmi szezonban tartózkodhatnak a szigeten, ezután vissza kell, hogy vonuljanak a kínai területen lévő, de portugál fennhatóság alatt álló Makaóba.

A kereskedők a városba sem mehetnek, családtagjaikat sem vihetik magukkal, sőt, a kínai nyelv elsajátítását sem engedélyezik a hatóságok. Az angol kereskedők megjelenését követően hamarosan holland, francia, dán, svéd és később amerikai kereskedő társaságok is létesítenek hasonló lerakatokat a folyó szigetein, ahol a kínai vámellenőrzést és vámtételek megfizetését követően nyílik lehetőség a hozott áruk kirakására, illetve a kereskedelem lebonyolítására. Az európai-kínai kereskedelem így teljes állami kontroll alatt, szigorú szabályok szerint bonyolódhat csupán, anélkül, hogy az európaiak, intézményeik, kultúrájuk, termékeik számottevő mértékben eljutnának, vagy lényegi hatást gyakorolnának a szárazföldi Kínára.

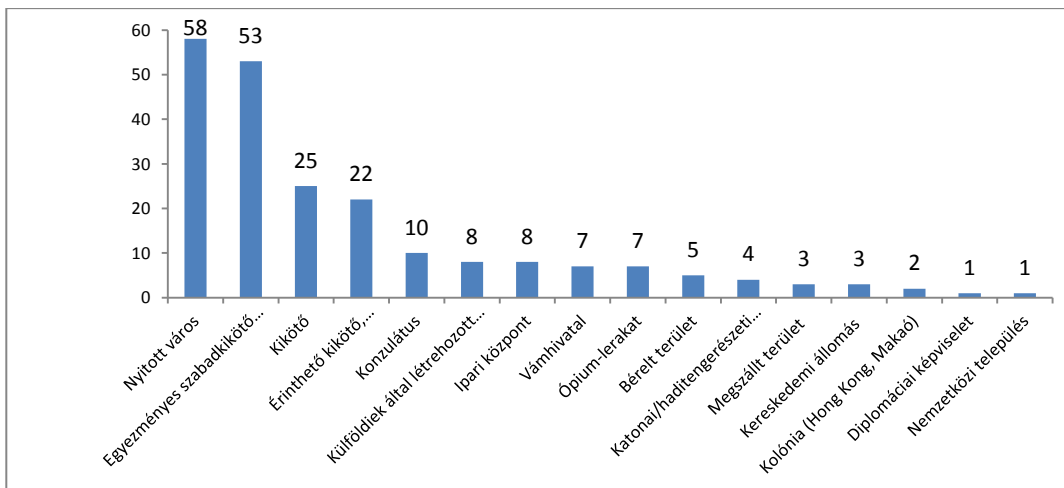
A tea, selyem és porcelán ellenértékét, mivel Kína csupán mérsékelten érdeklődött az európai kereskedők által behozott áruk iránt, rendszerint ezüstben fizették meg. A brit kereskedők azonban hamar rájöttek arra, hogy a Brit Kelet Indiából behozott ópium jó cserealap, és annak ellenére, hogy a kínai kormányzat többször is kísérletet tett (1729, 1799) az ópium behozatalának korlátozására, illetve betiltására, az illegális kereskedelmet azonban saját bürokratikus intézményrendszerének működési anomáliái, illetve a rendszerint korrupt kormányzati tisztviselők miatt nem tudta kiküszöbölni, így a korábban a kínai áruk ellenértékéül szolgáló ezüst egyre kisebb mennyiségben folyt be a kincstárba. A helyzet az ópiumfogyasztás tiltása ellenére történő intenzív elterjedésével még inkább súlyosabbá vált, ami hamarosan nyílt konfliktusokhoz, majd az első Ópiumháború kirobbanásához vezetett (1839-1842), amely Kína vereségével, és a Nankingi-egyezmény aláírásával zárult.

Kína kénytelen volt hozzájárulni több kikötő megnyitásához, jelentős kártérítés fizetéséhez, valamint Hong Kong szigetének a briteknek történő átadásához is. A Kína számára előnytelen, sértő és megalázó szerződés hamarosan újabb konfliktus kirobbanásához vezetett, amely szintén Kína vereségével és további engedmények megadásával zárult (Második Ópium-háború, 1856-1860). Az ópium behozatala tovább folytatódott, amellet, hogy a térdre kényszerített Kína egyre intenzívebb európai kereskedelmi jelenlétet kellett, hogy elviseljen. Természetesen történtek további próbálkozások, mint például az ún. Boxer-felkelés (1899-1901), amit éppen az európai, Kínában is érdekelt (nagy)hatalmak segítségével vertek le, nem hozott lényegi változást (csupán azt, hogy a gyarmatosításban érdekelt nemzetek további kedvezményeket, koncessziókat kaptak a lázadás leverését követően), mint

ahogyan a császárság megszűnése sem. Az igazi komoly fordulat egyfajta átrendeződés volt a „piac” újrafelosztásával az I. világháborút követően, amikor a vesztes hatalmak területeire a győztesek tették rá a kezüket, ez azonban már a végjáték volt, mivel a II. világháború alatt és ezt követően gyarmati jelenlét megszűnt, kivéve a továbbra is angol fennhatóság alatt álló Hong Kongot és a portugál Makaót.

Robert Nield 2015-ben publikált könyvében részletes, átfogó képet ad a külföldi jelenlét különböző formáiról, az 1840 és 1943 közötti, egyezményes kikötői (Treaty Port Era) időszaknak nevezett periódusban. A különböző státuszú, angol, német, orosz, francia, japán, olasz és portugál érdekeltségek meglepően nagy változatosságot mutatnak abban a tekintetben, hogy az egyes szituációkban az érintett szereplőknek milyen jogokat, jogosultságokat sikerült a kínai féllel kialakítaniuk/kiharcolniuk. Megjegyezzük azonban, hogy a kitűnő összefoglaló munkában Tientsin (Tianjin) város esetében nem jelenik meg az Osztrák-Magyar Monarchia a boxer-lázadás leverésében játszott szerepét követően szerzett (magyar szempontból jelentős, de egyébként meglehetősen jelentéktelen méretű) koncessziós területe, ahogyan hasonló, belga koncesszióról is csak egy korabeli térkép másolata tájékoztat a kiadványban. A 108 hektár területű, 1901 és 1917 között létező (jogilag az I. világháborút követő békeszerződések következtében elvesztett) osztrák-magyar gyarmatról Jamrik Levente tollából olvashatunk (Jamrik, 2011).

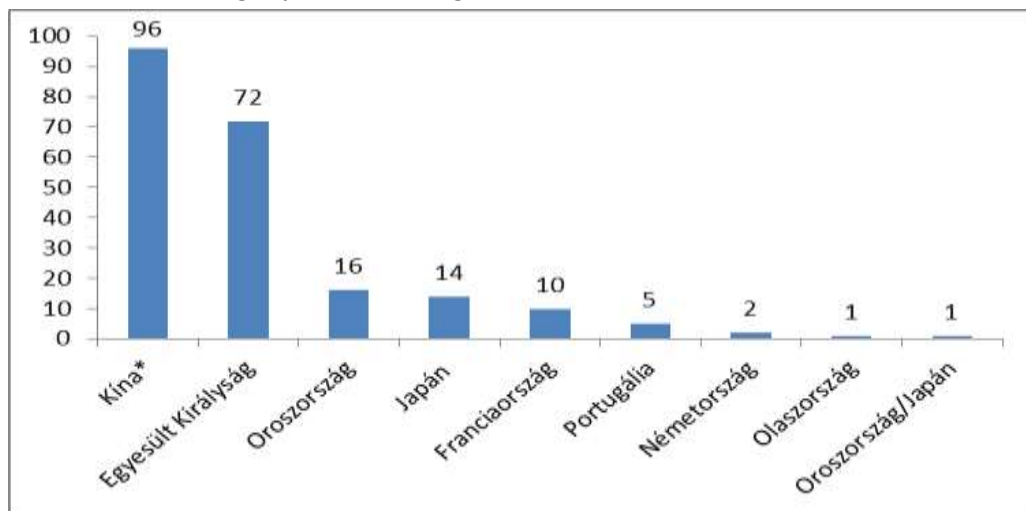
1. ábra: Az idegen jelenlét meghatározó formái a 1840–1943 közötti időszakban

(Forrás Nield, 2015 alapján saját szerkesztés)

A Nield által azonosított helyek tökéletesen beleilleszthetők a tanulmány elején felvázolt „lehatárolási” logikába: Az ópiumháborúk következtében egyre kiszolgáltatottabbá váló Kína kevésbé tudja a korábbi, a külföldiekkel történő kereskedést csak néhány, kijelölt helyen biztosító politikáját érvényesíteni és egyre inkább rákényszerül, hogy különböző feltételek mellett a hasznot remélő idegeneket beengedje a területére. Az adott országok természetesen igyekeznek minél több jogosultságot, kedvezményt, speciális bánásmódot vagy éppen különálló státuszt kikényszeríteni és kiharcolni, ami az esetek többségében sikerül is. E sok esetben különleges jogállású területeken pedig olyan gazdasági, társadalmi folyamatok figyelhetők meg, amelyek a speciális státuszról fakadóan eltérő szabályok szerint működnek, mint Kína többi területén.

2. ábra: Az idegen jelenlét országok szerint a 1840–1943 közötti időszakban

(Forrás Nield, 2015 alapján saját szerkesztés)

Megjegyzés: Kína esetében kínai területen, részben kínai fennhatóság alatt álló külföldi érdekeltségek, külföldiek által használt helyek szerepelnek (kikötők, vámhelyek, nyitott városok, külföldiek által lakott településrészek/koncessziók, illetve külföldiek használt üdülőhelyek)

A fenti területek jellemzően határterületek, tengerparti sáv települései és kikötői, a hajózható folyók mellett fekvő, jól megközelíthető városok, eleve központi jellegű területek, a szomszédos országokhoz legközelebb fekvő, velük határos vidékek és érdekszférák (Japán, Oroszország), vagy éppen a külföldiek által létrehozott és jellemzően általuk is használt üdülőterületek, üdülőtelepülések (hegyvidéki területek, tengerpart). Természetesen nem minden külföldi „projekt” váltja be a hozzá fűzött reményeket, nem feltétlenül sikerül komoly gazdasági haszonra szert tenni minden esetben (a korábban már említett osztrák-magyar koncesszió sem tekinthető igazi sikertörténetnek), illetve a speciális státuszú helyzetek „leosztása” sem statikus, a gazdasági, politikai viszonyok változásával, átalakulásával (pl. az I. világháború veszteségeinek kiesése), vagy éppen gazdaságpolitikai orientációk módosulásával is történhetnek térnyerések, átrendeződések (pl. 1918-tól, tehát az I. világháborút követően a japán jelenlét megnövekedése tapasztalható, és pl. az 1. ábrán látható 8 ipari központ mindegyike Japánhoz köthető).

Annak ellenére, hogy a kínai társadalom jelentős része meglehetősen rossz szemmel tekint a külföldiek térnyerésére, az ország kiszolgáltatottságára és az idegellenesség, a barbárok lenézése sem változik meg, Kína bizonyos tekintetben profitál a fenti folyamatokból: egyrészt a vezető pozícióban lévő hivatalnok-réteg, politikusok, a kínai újkapitalista vállalkozók, magasabb társadalmi státuszban lévő kínaiak természetesen sok esetben élvezik a speciális státuszból fakadó előnyöket, másrészt, ha nem is túl nagy sebességgel, de megindul az ország modernizációja, új termelési technikák elterjedése, valamint a nyugati civilizáció eredményeivel, vívmányaival és anomáliáival történő intenzívebb ismerkedés, amely összességében hozzájárul az ország alkalmazkodóképességének fokozódásához és

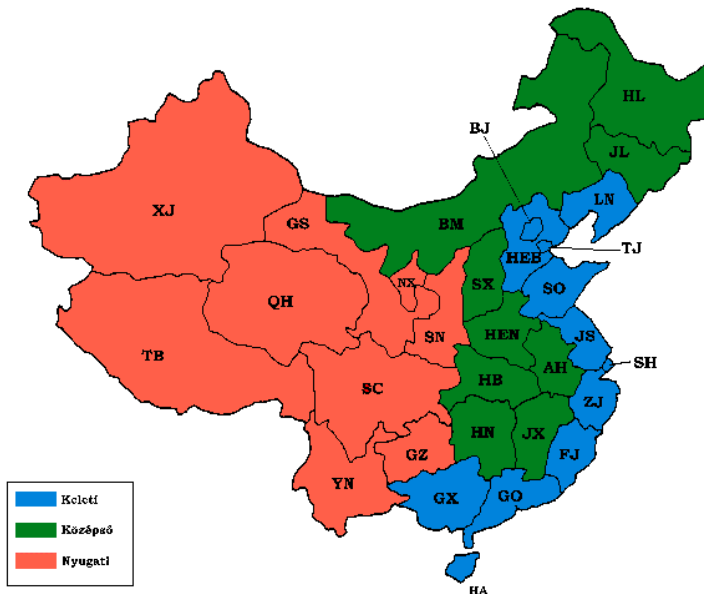
segíthet abban is, hogy megismerve az „ellenség” működési logikáját, egy esetleges későbbi, igazi függetlenség esetén Kína önállóan is képes legyen megállni a helyét a világban.

A britek 1943 januárjában aláírják azt az egyezményt, amelyben Hong Kongtól eltekintve, lemondanak minden extraterritoriális jogokról Kínában. A megszállt kínai területek felszabadulása és a japán vereség a korábban jelentős japán térnyerést is megszünteti, a kommunista hatalomátvételt követően pedig néhány egyedi esettől eltekintve (pl. az 1950-es évek közepéig a szovjetek Port Arthurt és Dairent megszállva tartják) megszűnik a korábban több, mint 100 éven keresztül tartó intenzív külföldi befolyás. A külföldi, elsősorban a profit és a gyors meggazdagodás motiválta beruházások és fejlesztések helyére az állam által irányított, a hatalmas ország régiói között tapasztalható különbségek csökkentését célzó regionális politika lép, amelynek az 1970-es években kezdődő újragondolásával a felzárkózás és versenyképesség fokozása érdekében újra megjelennek a speciális státusszal, különleges jogállással rendelkező területek.

4. Regionális politika és a különleges gazdasági övezetek

A kínai regionális politika a maói redisztributív politikától a jelenleg érvényben lévő szabályozásig jelentős változtatásokon ment keresztül. A nyolcvanas éveket megelőzően a Kínai Népköztársaság megalakulása utáni első három évtizedben a befektetések a fejlettebb parti övezetektől a szegényebb belső területek felé irányultak. Ez az orientáció, amely a köztudatban Mao Ce-tung nevéhez fűződik, egyrészt korrigálni próbálta a szelektív regionális fejlettségi szinteket, másrészt hozzájárult az ország belsejében található nyersanyagkészletek és erőforrások kiaknázásához, végül nemzetvédelmi szempontokat jelenített meg.

3. ábra: A Hetedik ötéves tervben megjelenő háromrégiós felosztás

Forrás Nemeskéri, 1998

A poszt-maoi értékelés elsősorban a gazdasági hatékonyság figyelmen kívül hagyását és a jelentősebb gazdasági fejlődés hiányát róttta fel e politikának. Teng hatalomra kerülésével az 1970-es évek végén, a nyolcvanas évek elején élesen megváltoztak a regionális politika prioritásai. Ennek keretében a keleti part menti terület fejlesztése került előtérbe, ami végeredményben gyors gazdasági növekedést, az ország belső és parti területei közötti fejlettségi különbségek elmélyülését és egyben erős gazdasági fejlődést eredményezett. A hetedik ötéves tervben már ténylegesen megjelent a három gazdasági övezet (keleti part menti, központi és nyugati régiók).

Az egyes régiók – sajátosságainak megfelelően – speciális feladatokat kaptak:

- Keleti part menti régió: export-orientált iparosítás, nemzetközi kereskedelem,
- Központi régió: agrárgazdaság és energiaipar fejlesztése,
- Nyugati régió: állattenyésztés és ásványi kincsek kitermelése.

A komparatív előnyök tanának előtérbe kerülését Kína 1970-es évek végén kezdődött világgazdasági nyitása is alátámasztotta. A nemzetközi cikluselmélet szerint a fejlett országok egyre inkább eltávolodnak a hagyományos munkaintenzív iparágaktól és magasabb hozzáadott értékű szektorok felé fordulnak. Kína számára komparatív előnyt jelent hatalmas emberi erőforrás bázisa, ami lehetővé teszi a munkaintenzív, export-orientált iparágak fejlesztését. Ezen iparágak termékeit a világpiacon értékesítve jelentős tőkéhez juthat, ami az infrastruktúra és a technológia folyamatos fejlesztésére fordítható. E politika gyakorlati alkalmazásának sikeres példáját mutatták az újonnan iparosodott országok.

4. ábra: Különleges gazdasági területek (SEZ) elhelyezkedése 1996-ban

Forrás Nemeskéri, 1998

- Jelmagyarázat: ● Különleges gazdasági terület
▲ Gazdasági és technológiai fejlesztési övezet
■ Kiemelt gazdasági központ

A keleti területek export-vezérelt fejlődése nagyban hozzájárult a nyitott zónák kialakításához. A nyitás során gazdaságpolitikai eszközök alkalmazásával (állami infrastruktúra-fejlesztés, pénzügyi és jogi szabályozás) kedvező gazdasági környezetet hoztak létre a nemzetközi kereskedelem számára.

A nyitott zónák egyes típusai kialakulásuk időrendi sorrendjében a következők:

- különleges gazdasági övezetek (1979-ben Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen és 1988-ban Hainan),
- nyitott parti városok (1984-ben 14 város: Dalian, Qinhangdao, Tianjin, Yantai, Qingdao, Lianyungan, Nantong, Sanghaj, Ningbo, Wenzhou, Fuzhou, Kanton (Guangzhou) Zhanjiang és Beihai),
- szabadkereskedelmi zónák a nyitott városokban (1993),
- nyitott gazdasági övezetek (1985 után, Jangce-delta, Gyöngy-folyó deltatorkolata, Fujian tartomány déli része, a Sandong-félsziget, a Liaodong-félsziget, Hebei és Kuangxi).

A nyitott zónák gazdasági kialakításuk óta folyamatosan erőteljes növekedési tendenciát mutatnak, az ország, egyben a világgazdaság leggyorsabban fejlődő területei. A kínai szakirodalomban a fenti nyitott övezeteket összefoglaló néven a keleti régió "arany partvonalának" nevezik. A keleti partvonal előtérbe kerülése legjobban a kedvezményes politikák területén figyelhető meg. Ezek a keleti partmenti régió fejlesztését részesítik előnyben a belső területekkel szemben, a következő eszközök alkalmazásával:

- 1.) A partmenti terület nagyobb állami beruházásokban részesül (kölcsonök, szubvenciók formájában és közös központi-helyi projekteken keresztül);
- 2.) A nyitott partmenti területek magasabb deviza visszatartási arányokat élveznek az általuk kitermelt külföldi fizetőeszközök tekintetében;
- 3.) Néhány partmenti tartomány előre meghatározott mértékű átalányösszeget fizet be a központi költségvetésbe, ami a bevételek növekedésével nagyobb fiskális autonómiához vezet (pl. Guangdong);
- 4.) A partmenti területeken magasabbak a munkabérek;
- 5.) Az elsődleges (primer)- és agrártermékek árai jóval alacsonyabbak, mint az ipari termékeké és a késztermékeké. Ez az árolló kedvez a partmenti területeknek, ám fokozottan sújtja a belső régiók fejlődését, hiszen a keleti régiókban előállított magas árú termékek megvásárlásához alacsony árú és feldolgozottságú termékeket kell értékesíteniük;
- 6.) A partmenti területek, különösen a nyitott zónák magasabb szabadságot élveznek a pénzügyi források visszaforgatásában (hitelpiacok, kötvénypiacok, magán pénzintézetek működése).

A 7. tervidőszakban tehát a keleti területek fejlesztése már prioritást kapott, ezeknek az időszak során technológiailag fejletté, exportorientálttá és a külföldi befektetések számára vonzóvá kellett válnia. A központi régió kulcsszerepet kapott az energiaipari projekteken, a nyersanyag-előállításban, illetve a feldolgozóipari kapacitások és az élelmiszeripari termelés bővítésében. A tervben a nyugati régió további fejlesztését az ásványkincsek kitermelése és az állattenyésztés dominanciája jellemezte. A terv a hangsúlyt a három régió kompetitív előnyeinek minél jobb kihasználására és a köztük kialakítandó horizontális gazdasági kooperációra helyezte.

A kínai kormány 1990-ben határozatot hozott Sanghaj új Pudong kerületének fejlesztéséről és nyitottnak nyilvánította a Jangce folyó menti városokat, gazdasági és technológia-fejlesztési övezetnek nyilvánítva a területeket. 1992 után egy sor szárazföldi határ menti várost nyilvánítottak nyitottnak és az ország belső részeiben fekvő tartományok és autonóm területek fővárosait is megnyitották a külföldiek előtt (CRI, 2010). A korábban említett különleges gazdasági övezetek, nyitott városokon, szabadkereskedelmi zónákon és nyitott gazdasági övezeteken kívül csúcstechnológia-fejlesztési övezetek (összesen 54, ebből 28 a parti régiókban és 26 az ország belső területein), gazdasági és technológiafejlesztési zónák (32 a parti területeken és 22 a belső területeken) és export-feldolgozó zónák (54) is létrejöttek nagy és közepes városokban az elmúlt időszakban.

Természetesen további speciális területeket jelentenek a Kínában szintén nagy számban működő határterületek és gazdasági együttműködési zónák, szoftverfejlesztési parkok, egyetemi tudásparkok és kiemelt turisztikai üdülőterületek is (China Knowledge, 2014). A fenti nyitott térségek fontos szerepet töltenek be az egyre inkább nyitott gazdaság fejlesztésében, az exporttevékenység növelésében, a deviza előteremtésében, valamint a korszerű technológia behozatalában is.

5. Összegzés

Kína az 1970-es évek végétől megindult nyitási politikájának fontos elemei az aktuális regionális fejlesztési célokat szolgáló, a központi gazdaságpolitikai intézkedések szerves részét képező területi politikák, amelyek bizonyos területek, térségek, települések különleges jogosultságokkal, kedvező feltételekkel történő felruházását jelentik, ezáltal megkülönböztetve, önkényesen lehatárolva azoktól a területektől, ahol mindez nem történik meg.

Ezek a folyamatok meglehetősen hasonlítanak Kína korábbi történeti periódusaiban tapasztaltakra, ugyanakkor lényeges különbségként figyelhető meg, hogy a korábban jellemző kiszolgáltatottság helyett a kormányzat, illetve bizonyos esetekben a helyi hatóságok alakítanak ki olyan feltételeket, amelyek a (kül)világ, az idegenek számára érdekesek lehetnek. E különleges státuszú területeket vizsgálva 46 terület, illetve település esetében figyelhető meg, hogy azok a korábban már vizsgált, 1840 és 1943 közötti periódusban is rendelkeztek speciális jogosítványokkal és a jelenben is, akár több szereppel és tevékenységgel is felruházva töltenek be fontos gazdasági szerepkört. E 46 település közül 21 brit, 11 kínai, 4 japán, 2 francia, 2 portugál, 1 német, 1 pedig orosz-japán előzményekkel rendelkezik. A brit előzmények esetében a települések kétharmada a múltban egyezményes szabadkikötőként funkcionált, míg a kínai előzmények esetében mindegyik település nyitott város volt a korábbi időszakban. Megállapítható tehát, hogy a korábbi, imperialista periódusban valamilyen többletfunkcióval felruházott települések és térségek több mint ötöde napjainkban is speciális szerepkörrel rendelkezik, és a települések, térségek újra kijelölésénél, ha nem is kizárólagos módon, de bizonyos mértékben szerepet játszik a múltban betöltött szerepkör és különleges státusz.

A speciális státuszú területek sorát gazdagítja Kína két különleges adminisztratív régiója, az 1997-ben, illetve 1999-ben újra Kína szerves részévé vált Hong Kong és Makaó is. E területek vonzó geostratégiai pozíciója és sajátos autonómiája a múltban és a jelenben is nagymértékben kedvezett kereskedelmi és egyéb tevékenységek kibontakozásának. Mindkét különleges státuszú hely olyan kínálattal rendelkezik, amelyek a külvilág számára érdekesek, másrészt Kína is érdekelt Hong Kong és Makaó speciális jogállásának további

fenntartásában. A két rendszer azonban meglehetősen sérülékeny: addig működik, amíg termékei és szolgáltatásai versenyképesek, kereskedelmi kapcsolatok és importlehetőségek hiányában, saját természeti erőforrások, illetve Kína kedvező hozzáállása nélkül egyik különleges terület sem működőképes. (Zádori, 2016)

A változó külső gazdasági kihívások és a piaci verseny a tanulmányban vizsgált különleges területeken, időről időre újabb gazdasági tevékenységeket generálnak. Ezek sikeressége, hosszabb távú fenntarthatósága a korábbi időszakoktól eltérően már nem a gyarmattartó országok és kolóniai közötti kapcsolaton múlik, hanem a központi vezetéssel fennálló sajátos viszonyrendszer menedzselésével érhető el a jövőben.

Bibliográfia

- Barakonyi, Eszter és Zádori, Iván (2016): *Cultural aspects of the challenges of the sustainability of the medium-sized cities in the region of Southern Transdanubia, Hungary*. REVISTA ROMANA DE STATISTICA 12, 61-70.
- China Knowledge (2014): *Introduction to China Industrial Parks*.
<http://www.chinaknowledge.com/Manufacturing/Introduction.aspx?subchap=3&content=7>
- CRI (2010): *A különleges gazdasági övezetek és a tengerparti nyitott városok*. China Radio International. <http://hungarian.cri.cn/chinaabc/chapter3/chapter30503.htm>
- Daryanani, R. (szerk.) (1994): *Hong Kong 1994*. Government Information Services, Hong Kong.
- Diamond, J. és Robinson, J. A. (szerk.) (2010): *Natural Experiments of History*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Ecsedy I. (1979): *Nomádok és kereskedők Kína határain*. Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 16. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jamrik L. (2011): *Az Osztrák-Magyar Monarchia Kínai gyarmata*. http://falanszter.blog.hu/2011/01/19/az_osztrak_magyar_monarchia_kinai_gyarmata
- Nemeskéri, Zs. (1998): *Nyugati elméletek a kínai valóság tükrében – a kínai regionális politika fejlődése 1980-1996 között*, Tér és Társadalom 4, 105-115
- Nield, R. (2015): *China's Foreign Places. The foreign Presence in Cina in the Treaty Port Era, 1840-1943*. Hong Kong University Press, Hong Kong
- Palan, R. (2003): *The Offshore World. Sovereign Markets, Virtual Places, and Nomad Millionaires*. Ithaca and London, Cornell University Press.
- World Bank (2016): GDP per capita, PPP. http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?order=wbapi_data_value_2014+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=asc
- Zádori I. (2008): *Csatorna-szigetek történetileg változó gazdasági-társadalmi kihívásai*. In: Tér és Társadalom, 2008. 2 szám, pp. 203-228.
- Zádori I. (2010): *Paradicsomtermesztéstől az adóparadicsomig a Csatorna-szigetek gazdasági kihívásai és válaszkísérletei*. Szakmai Szemle – A Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsának kiadványa, 2010. (2010) 2. 59-71. p.
- Zádori, I. (2016): *Cultural aspects of sustainability challenges of is land-like territories: case study of Macau, China*. Ecocycles 1:(2) pp. 35-45.